

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 167

מסכת בבא בתרא קל"ז-קמ"ג

בס"ד, כ"ו אב תשס"ב

השבוע בגליון

- האתרוג שחזר בלי פיטס...
- לא החזיר את האתרוג אבל נחשב כמי שהחזירו
- נדבת ח"י רוטל לל"ג בעומר
- אלו שלמדו משניות לעילוי נשמתם...
- האם בן יחיד הוא גם "בכור"?
- האם בת רשאית לומר קדיש?
- מדוע הגרש"ז זצ"ל אמר קדיש על נכדת רבי שלמה קלוגר?
- עדות אב על בנו שנפסלה לאחר 20 שנה על ידי
- רבי עקיבא איגר זצ"ל
- האם אתרוג פסול הוא אתרוג 'רע'?

דבר העורך

לאן נעלמו הסוסים ???

איסוף סוסים גזעיים, היה כידוע, תחביבם של מלכים ואצילים במהלך הדורות. עד היום ניתן לראות בטוואר אוף לונדון, מלבד את אוצרות המלוכה, גם את דמויות הסוסים ששימשו את מלכי אנגליה... איש איש והיקר לו מכל.

בלבו של פריץ עתיר נכסים בעל רגשי נחיתות קשים, קיננה זה מכבר התחושה, כי הסיבה למעמדו החברתי העגום, היא העדרו של סוס גזעי באורוותו. לפיכך, הוא החליט למכור מחצית מרכושו ולרכוש בתמורה את הסוס היקר ביותר בעולם. לילה שלם התהפך הלה על יצועו, תוך מחשבות מעגנות על שמו אשר ידאה ויתרונם על גב הסוס.

נחוש ומתוח חתם הפריץ על שטר מכירת מספר טירות שהיו ברשותו, על שטחי הצייד הנלווים להן, וכשהוא מצוייד בסכום עתק של מזומנים ישב בביתו והמתין להצעה הטובה מכולן. הוא לא היה צריך לפרסם דבר. השמועה עשתה לה כנפיים, ותוך חודש ימים התכנסו בביתו עשרה יועצים מומחים שהוטל עליהם לבחור את הסוס המשובח ביותר מבין חמשת הסוסים שעברו את כל ה"ביחנות" והגיעו לשלב הסופי.

כל אותם שלושים יום הריח הפריץ את תחושת הניצחון. הכל שחו אודות הפריץ, שמתעתד לרכוש את הסוס הטוב והיקר בעולם. בימים ובלילות, היה הלה שמח וטוב לב, מתוך תקווה שמכאן ואילך דרכו אל על סלולה לפניו.

לאחר ויכוחים קשים ומרים, שכמעט הגיעו למהלומות ידים, הכריעה קבוצת יועצי הסוסים ברוב קולות על סוס מסוים שהשתייך לנסיך סעודי, כסוס הטוב בעולם. אוויר האולם היה אפוף עשן מקטרות ואדי אלכוהול, כאשר הפריץ משך בחבל הזהב שהוצמד לצוואר הסוס, ובד בבד העניק לנסיך הסעודי מזווה ענקית מלאה מטבעות זהב.

החגיגה נמשכה עד שעות הבוקר. הכל התפזרו לבתיהם, ולפתע כשה חווירון קל את פניו המדושנות של הפריץ. "עתה, לאחר הפרסום הרב, לבטח ילששו גנבים נאלחים את עיניהם אל האוצר היקר. ללא ספק", המשיכו המחשבות הקודרות לנקר במוחו, "ינצלו הללו את חשכת הליל כדי לבצע את זממם".

לקראת שעות הערב הופיע מיועצו בחברת כפרי עצום ממדים שיועד לתפקיד המכובד של שומר הסוס, ובעוד השניים פוסעים לעבר ה"מכל", לא חדל הפריץ להביע את חששותיו, כי למרות הכל, יצליחו הגנבים להערים ולגנוב את הסוס, ובתוך כך גם את כל הסוסים האחרים שבאורווה.

חבריו של פריץ זה נהגו לומר עליו, כי "הוא פקח גדול, בשל כך שהוא מסתדר היטב עם כל כך מעט שכל..." וכך, ייעץ הפריץ לשומר "כדי

המשך בעמוד הבא

דף קל/ב אתרוג זה נתן לך... החזירו יצא לא החזירו לא יצא

האתרוג שחזר בלי פיטס...

בסוגייתנו אנו למדים כי גם "מתנה על מנת להחזיר" שמה מתנה, היינו: גם הענקת מתנה לאדם, בתנאי שיחזיר אותה לבעליה לאחר זמן מסוים, נחשבת כמתנה גמורה, ואם מקבל המתנה לא החזירה, כנדרש, יוברר מלכתחילה, שהוא לא קנה את המתנה מעולם. מתנה מעין זו, מקבלת ביטוי נרחב ביום הראשון של חג הסוכות.

ביום זה, אדם מקיים מצוות נטילת ארבעת המינים אך ורק באתרוג, בלולב, בהדס ובערבה השייכים לו, ואין אפשרות לקיים את המצווה בארבעת המינים של הזולת, גם אם הלה מסכים לכך. לפיכך, אדם שאין לו ארבעת המינים, קונה אותם מחבירו ב"מתנה על מנת להחזיר", ולאחר קיום המצווה הוא מחזירם לבעליהם, וכך, הוא מקיים את המצווה, וגם חבירו, יכול לקיים את המצווה לאחר מכן, שהרי ארבעת המינים שבו לרשותו, וכך גם נוהגים ("שולחן ערוך" או"ח סי' תרנ"ח סעי' ד').

ההסבר הרווח בין הפוסקים בדבר מהותו של קניין זה הוא, שבעל החפץ מעביר את הבעלות עליו באופן מוחלט, אלא שמתנה זו, תנאי בצידה, שאם לא תוחזר לבעליה, יוברר למפרע שמעולם הוא לא נתנה. לדבריהם, על בעל החפץ לשוב ולעשות קניין בחפץ כאשר הוא מוחזר לו, וכך פוסק ה"שולחן ערוך" (עיי"ש ברמ"א סעי' ה'). [עיי"ש ב"קצות החושן" סי' רמ"א ס"ק ד', שחולק על כך וסובר, שבעל החפץ מקנה אותו לזמן קצוב, שלאחריו הזמן החפץ חוזר מאליו לבעליו].

עם ישראל מהדר במצוות. לפיכך, כאשר אחד מבני החבורה זכה ועלו בחלקו ארבע מינים מהודרים, לעיתים חבירו קונים אותם ממנו ב"מתנה על מנת להחזיר" כדי לצאת ידי חובת המצווה בהידור. כך, הראשון נוטלם מבעליהם ב"מתנה על מנת להחזיר", ולאחר קיום המצווה הוא מקנה אותם לרעהו, גם כן ב"מתנה על מנת להחזיר", וכן הלאה, עד שהאחרון מבני החבורה מחזיר אותם ליד בעליהם. אבל, פעמים והאתרוג נופל בין לבין, ונפסל... התנאי היה, כמובן, להחזירו כאתרוג כשר, ולא כאתרוג הראוי לעשות ממנו מרקחת אתרוגים (עיי"ש "משנה ברורה" סי' תרנ"ח ס"ק י"ג). נמצא, אם כן, שכל בני החבורה לא יצאו ידי חובה... האמנם?

לא החזיר את האתרוג אבל נחשב כמי שהחזירו: לכאורה, הסברה נותנת שכך הם פני הדברים. והנה, אצל ה"חזון איש" אירע כן, והוא הורה, שאכן ראוי להחמיר וליטול את ארבעת המינים מחדש, אך מעיקר הדין יצאו ידי חובה אלו שנטלוהו טרם פסילתו. את הכרעתו הוא נימק בחילוק מרחיב את הדעת בין הנותן אתרוג לאדם אחד בלבד ב"מתנה על מנת להחזיר", לנותנו למספר אנשים. שכן, הנותנו לאחד, והלה המשיך והקנה אותו לאחרים, ברור, כי אם לא חזר האתרוג לבעליו, גם הראשון לא קיים את תנאו וממילא נחשב גם הוא כאחד שמעולם לא קנה את ארבעת המינים הללו. לעומת זאת, כאשר מספר אנשים ממתנים לקיום המצווה, והראשון מקנה לחבירו את ארבעת המינים בהסכמתו ובעידודו של בעליהם, נחשב הוא כמי שהחזירו לבעליו, שהרי עשה את רצונו. לפיכך, מי שמידו נפל האתרוג, הוא שתנאו בטל מעיקר הדין, כל השאר, קיימו את המצווה כדת וכדין ("מועדים וזמנים" ח"ו סי' מ"ד. סברא זו גם כתב ה"ביכורי יעקב" בסוף סי' תרנ"ח ס"ק י"ז).

דף קל/א בני בכור

האם בן יחיד הוא גם "בכור"?

רבי אברהם דוד כהנא שפירא זצ"ל, רבה האחרון של קובנה, חוקר בספרו "דבר אברהם" (ח"א סי' כ"ז), אם בן יחיד, ללא אחים זכרים, נחשב "בכור" במעמד הצא

לעילוי נשמת

הר"ר **זאב בורק** ז"ל ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע כ"ט אב תש"ס ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נשמת אדם

נר ה'

המשך מעמוד קודם

כאשר הוא יורש את אביו, האם דינו כבן פשוט שמקבל את חלקו, או שמא חצי מן הירושה הוא מקבל כ"בכור". ואם תאמר, הרי בכל מקרה הוא יקבל את כל הירושה, ומה הבדל יש כיצד "דינו"? ובכן, המקרה הבא ילמד אותנו, כי לחקירה זו השלכה מעשית ביותר.

כפי שהובא בהרחבה בגליון הקודם, רווח היה המנהג בעבר לתת לבת "שטר חצי זכר", שלפיו היא תקבל בירושה חלק כחצי בן. לפיכך, אדם שהותיר אחריו שלושה בנים ובת שבידה "שטר חצי זכר", נחשב הדבר כאילו הותיר אחריו 3.5 בנים, והבת תקבל שביעית מן הנכסים, שהרי היא "חצי זכר".

וכיצד נחלק את הירושה כאשר אדם הותיר אחריו בן בכור ובת אחת בעלת "שטר חצי זכר"? עיון קל יבהיר, כי ההכרעה תלויה בצדדי הספק הנוכח. שכן, אם הבן אינו נחשב כבכור, אזי יש לחשב זאת כאילו האב הותיר אחריו 1.5 ילדים והבת, שהיא חצי, תקבל שליש מן הירושה. אולם, אם בן זה נחשב "בכור", הרי הוא יורש שני חלקים, חלק אחד כבן רגיל וחלק נוסף כ"בכור", ולפיכך, יש לחשב זאת כאילו האב הותיר אחריו 2.5 ילדים והבת תקבל חמישית בלבד מן הנכסים. שאלה זו העסיקה תלמידי חכמים רבים עדותו של בעל ה"שואל ומשיב" (שו"ת מהדורה קמא סי' קכ"ז): "הגאון מוהר"ד אופנהיים והגאון מוה"ר יונתן בעל אורים ותומים שהיה אז דרשן בפראג והשבט יעקב והרבנים השואלים כולם לא מצאו מענה". אמנם, יש מן האחרונים שפשטו את הספק מסבא. שכן, ירושת ה"בכור" מוגדרת בגמרא (ב"ב קכד א ע"י) כ"מתנה". ממי? יש אומרים מאחיו. מעתה, אם אין אחים, גם אין מתנה, וממילא אין הוא יורש ירושת "בכור" (עי' שו"ת "עטרת צבי" סי' ב').

דף קמ"ב אם תלד אשתו זכר יטול מנה

שאלות של תאומים...

משנתנו עוסקת באדם, אשר לפני מותו ציווה כיצד לחלק את נכסיו ואמר, שאם תלד אשתו בן זכר, אזי, אותו בן יקבל מנה, ואם היא תלד בת, תקבל בת זו מאתיים. ומוסיפה המשנה, כי אם אשתו "ילדה זכר ונקבה זכר נוטל מנה נקבה נוטלת מאתיים". לדעת הרא"ש (שו"ת הרא"ש כלל פ"א סי' ב'), כוונת המשנה היא, שהאשה ילדה תאומים, והבן יקבל מנה והבת תקבל מאתיים (עי' רש"י ד"ה "יהי אם זכר" שחולק על פי זה ועי' מהר"א). להלכה נפסק (ישולחן ערוך חו"מ סי' רמ"ג סעי' כ"ז) כדעת הרא"ש. הפוסקים דנים בספיקות שונים אשר נוצרו בעקבות לידה בלתי צפויה של תאומים.

שאלה של חשבון: לפני כשבע מאות שנה צווה אדם טרם מותו, שאם אשתו תלד זכר יקבל אותו בן יקבל שני שלישים מנכסיו והשאר ינתן לאחיו (של הנפטר), ואם תוולד נקבה, היא תקבל שליש בלבד מן הנכסים, ואחיו יקבל את שני השלישים הנותרים. לבסוף נולדו תאומים - זכר ונקבה... כיצד יש לחלק את הירושה? ובכן, כאשר ננסה להתחקות אחר הלך רוחו ומחשבתו של הנפטר, אבי התאומים, נגיע למסקנה, שיש לחלק את הירושה **לשבעה חלקים**: ארבעה חלקים יש להעניק לבנו, שני חלקים יש להעניק לאחיו של הנפטר ואת החלק השביעי יש להעביר לבתו. זאת, מאחר שמצוואתו נוכחנה לדעת, שהוא מבקש לתת לבנו פי שניים מאשר לאחיו - שהרי אמר, שאם יוולד זכר הוא יקבל שני שלישים ואחיו יקבלו שליש בלבד. בנוסף לכך הוא רצה, שאחיו יקבלו פי שניים מבתו - שהרי אמר, שאם תוולד בת היא תקבל שליש ואחיו יקבלו שני שלישים. לא נותר איפוא, כי אם להעניק לבת חלק שביעי, ולאחים כפול מאשר לבת - שני חלקים, ולבן כפול מאשר לאחים - ארבעה חלקים.

שאלה זו הופנתה אל רבינו הרא"ש (שם), שהכריע, כי הבן יקבל את כל הירושה! זאת, מאחר שלידת תאומים לא נכללה בתנאו של האב, וממילא התנאי בטל והבן יורש את כל הנכסים. וכן נפסק להלכה (שו"ע שם סעי' כ"ח).

נדבת ח"י רוטל ל"ג בעומר: במקרה נוסף שאירע בימינו, נדר יהודי חשוך בנים, שאם ייושע הוא ינדב ח"י רוטל של משקה לרווחת העולים בל"ג בעומר לציון הקדוש במירון. לתקופת השנה, אכן, חננו ה' יתברך, ואשתו ילדה תאומים. משכך, היו שטענו שעליו להביא ל"י רוטל שהרי נושע פעמיים. אך כמובן, שלא היה עליו להעלות מירונה, כי אם ח"י רוטל בלבד, שהרי גם אם נושע פעמיים, הרי הבטיח ח"י רוטל ולא יותר.

דף קמ"א כל שאינו מניח בן ליורשו

אלו שלמדו משניות לעילוי נשמתם...

חשיבותו של בן גדולה היא כל כך, כפי שגמרתנו מפליגה במעלת המותיר אחריו בן שיירש את נכסיו. לעיל (קט"א) גם דורשת הגמרא שהפסוק (ירמיהו כ"ב) "בכו בכו להלך" מתייחס למי שלא הותיר אחריו בן זכר. גם במסכת סנהדרין מבואר ש"ברא מזכה אבא" - הבן מזכה את אביו, ולהלכה אף מוזכרת החשיבות הרבה של אמירת הקדיש על ידי הבן דווקא, (רמ"א שו"ע יו"ד סי' שע"ו סעי' ד') שהרי "ברא מזכה אבא" (שו"ת "בנימין זאב" סי' נ"א).

אב שהורה לבנו לומר עליו קדיש י"ב חודש: מפני כבוד אביו אין הבן אומר קדיש לעילוי נשמתו עד סוף שנת האבל, כי אם אחד עשר חודש בלבד. זאת, משום

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

שלא תירדם על משמרתך, תהרהר בחקירות פילוסופיות עמוקות, אשר ירכזו את מחשבתך ולא יתנו לקורי השינה אחיזה בעיניך. השומר הנחן בראשו הגדול להסכמה, בעוד הפריץ מביט בחשך לעיניו המעוגלות, "שמא אינו יודע כלל להרהר. מה יאז?"

חצות לילה. עיני השומר עצומות למחצה וראשו קודח. הוא אינו מוצא דבר מה לחשוב עליו. שעות מספר שהוא מאובן על מקומו, מצבט את אפו כגדולי המלומדים, ואף לא זמזום של חקירה הגונה חולף בראשו. לפתע, אורו עיניו, הירח, הוא שנתן את ההשראה. עיניו הלאות הביטו זמן רב בירח העגול והמלא ומוחו התמלא במחשבות על עיגולים ועל סיבובים ובעצם על כל דבר מה עגול שהוא הכיר, וכך נולדה חקירתו הראשונה.

אותה שעה, ניעור הפריץ מתוך חלום ביעותים, סוסו היקר נאכל בידי כלבי פרא. חיש מהר חבש את פוזמקאותיו וגרר את רגליו אל החצר. לאושרו לא היה קץ למראו של השומר אשר ישב על משמרתו עירני לחלוטין, מרוכז כולו בעניין עמוק.

מרוצה מעצמו, ניערו הפריץ בטפיחת כתף הגונה "במה אתה מהרהר, אחא?"

פקח הלה את עיניו, תלש עצמו מהרהורי ונענה: "מהרהר אני בשאלה עמוקה. כאשר נועצב מסמר בקיר, הוא יוצר חור עגול. לאן נעלם השטח שלתוכו חודר המסמר? הלא בליטה אינה נוצרת בצד האחר של הקיר, והאבן שמילאה את מקום החור לא ברחה החוצה שהרי המסמר סוגר עליה. לאן אם כן נעלם אותו נפח?!" הקשה השומר בייאוש ושב להרהורי, בעוד הפריץ מעודדו, "יפה אתה מהרהר, המשך בכך".

פני השומר כבר אדמו ממאמץ. מעולם לא חשב כל כך הרבה, אבל מה לא עושים בשביל פרנסה. סיים להרהר על המסמר, שינה תנוחה מול הירח והחל להרהר בנושא חדש, וכך מצאו הפריץ, שלא מצא תנומה לעיניו, כשעיניו האחת עצומה וזולתה ממצמצת באפילה לתוך קף ידו שעשאה כשפופרת דקה.

חבט הפריץ בקדקדו של השומר הפילוסוף ושאלו "ובמה אתה עוסק כעת?" "ובכן", ענה הלה, "אני תמה, אם בן אדם יעצום עין אחת, יעלם את קף ידו ויצץ בה בעיניו השנייה האם...". "נהדר", קטעה הפריץ בקוצר רוח, "המשך כך", וחזר למטיתו.

עם דמדומי הזריחה, פסע הפריץ מעדנות במשעולו טירתו. סכנת הלילה הראשון כמעט חלפה עברה לה. השומר נשאר ער, ובמחשבתו בידך פריצו את עצמו על הרעיון הנפלא ועל הצלחתו המשינית, להפוך איכר פשוט לאדם חשוב ומשכיל בין לילה.

"נו, פילוסוף," הקפיצו הפריץ, "על מה אתה מהרהר כעת?!" "אה" נזדקף השומר העמקן, "אולי אתה יודע, כאשר אוכלים כעך (בייגלה), אין אוכלים כי אם את העיגול שסביב החור. אם כן, לא נעלם החור בעצמו?" סיים השומר העמקן בנימה גאוותנית מעט, כששאלתו החכמה נותרה תלויה באוויר.

לא עברה אלא כמחצית השעה והפריץ אשר כה התענג על דברי חכמתו של השומר, נפנה שוב לעמדת השמירה כדי ללקט פנינים נוספים ובעוד קרני השמש הראשונות זורחות באור יקרות על פניו של הפריץ המאושר באדם, ליהג השומר: "מהרהר אנוכי בשאלה העמוקה הבאה: הלא האורורה מוקפת חומה עגולה הסוגרת על הסוסים סביב סביב. ובנוסף לכך, אני יושב בפתח ושומר. לאן, אם כן, נעלמו הסוסים?!"

לאן נעלמו הסוסים??? צווח הפריץ בקול ניחר על השומר שכבר היה עסוק בחיפושים אחר שאלה נוספת...

לאן נעלמו הסוסים??? קרא רבי בונם מפשיסחא, שסיפר משל זה לתלמידיו.

לאן נעלמו הסוסים??? רבי בונם לא היה מספר סיפורים להנאות, בכל מילה ואות מדבריו, הוא טמן מוסר השכל ולקח מאלף.

יכול אדם לקבוע בליבו החלטה חשובה כי ברצונו לעשות דבר מה טוב. להשתתף בשיעור גמרא, לקבוע עיתים לתורה פעמיים ביום, או לעשות מעשים טובים אחרים. ברם, מן ההחלטה ועד הביצוע עלול לחלוף זמן רב מידי. האדם בודק בוהירות וחוקר בקפדנות את קצב ההתקדמות של מגיד השיעור, את רמת הלימוד

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

שאמירת קדיש במשך שנה תמימה עלולה להראות, כי אביו רשע היה, מאחר שהרשעים בלבד שוהים בגיהנום שנים עשר חודש (רמ"א ס'). הפוסקים דנים, לגבי בן שאביו ציווה שיאמר אחריו קדיש לעילוי נשמתו כל השנה. הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל אמנם צווה כך לבנו אשר שלח לשאול את רבי יצחק שמלקיס מלבו, בעל ה"בית יצחק", כיצד עליו לנהוג, האם אין זה בכך משום ביזוי אביו. בעל ה"בית יצחק" הורה לו, כי אם אביו ביקש זאת ממנו, יעשה כבקשתו [עיי"ש כיצד לנהוג בחודש הי"ג של שנה מעוברת] ("בית יצחק" ח"ב סי' קנ"ז).

שכירת אדם לאמירת קדיש: כאשר הנפטר לא הותיר אחריו בן, רצוי שקרוביו יאמרו קדיש אחריו, לפי סדר העדיפות הבא: בני בניו, בני בנותיו, אביו, אחיו ושאר בני המשפחה. אם אין קרוב משפחה שיאמר קדיש לעילוי נשמת הנפטר, יש לשכור אדם שיאמר קדיש לעילוי נשמתו. בעל "כף החיים" (סי' נ"ה אות ל'), מציין, כי עליו לומר לפני התפילה, שהקדישים שיאמר בתפילה זו, הם לעילוי נשמת פלוני.

האם בת רשאית לומר קדיש? מעניין לציין, כי היו שפסקו, שאם אין בן לנפטר, תאמר הבת קדיש יתום במניין שתכנס בביתה, והיו אף שנהגו כן בבית קטנה בבית הכנסת! אולם, הפוסקים כולם, חולקים על כך וסוברים שאין ראוי לבת לומר קדיש, אף לא בביתה, ואם ברצונה לגרום בעצמה עילוי נשמה לאביה, באפשרותה לילך לעזרת הנשים ושם לענות אמן אחר שליח הציבור ("פני ברך - אבולת בהלכה" סי' ל"ד סעי' כ'), בשם "שבט יעקב" ועוד, ועיי' בס"ק ל"ו).

מדוע הגרש"י זצ"ל אמר קדיש על נכדת רבי שלמה קלוגר? הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל נהג לומר קדיש על קרובי משפחתו שנפטרו ולא הותירו אחריהם קרובים לאמירת קדיש. מלבד זאת, גם אמר קדיש מידי שנה ביום כ"ד בניסן לעילוי נשמת אשה בשם שאשא מינדל בת ר' חיים יהודה. אשה זו לא היתה בת משפחתו, ולגאון לא צמחה כל טובת הנאה מאמירת הקדיש עליה. שאשא מינדל זו היתה נכדת הגאון רבי שלמה קלוגר, אשר התייתמה מאביה וגדלה על ברכי סבה, ונפטרה שנים רבות לפני שנולד הגרש"י. בימי חייה הקצרים, היא סבלה רבות, ונפטרה מבלי להותיר אחריה זרע. סבה הגדול הדפיס את ספרו "נדרי זירוזין" על מסכת נדרים לזכרה ולעילוי נשמתה, ובהקדמה לספר זה הוא מעלה את תולדות חייה הקצרים תוך שהוא פונה אל הקורא בתחינה "מאת כל אשר ילמד מחיבורי להזכיר נשמתה בעת פטירתה", הוא יום כ"ד בניסן. "מי שאין זה העדר כבוד לו יאמר בעצמו קדיש עבורה... ומי שיהיה לו העדר כבודו לפי דעתו - יתן איזה פרוטה לעני כשר לומר עבורה קדיש, וזה הוי חסד של אמת אשר יעשו עם המת ועמדי, ושכרם כפול מן השמים". כאחד מההוגים בתורת הגר"ש קלוגר, מילא הגרש"י את בקשתו, על אף השנים הרבות שחלפו מיום פטירתה ("הליכות שלמה" פ' י"ח הערה 78).

תשע שנים וחזון אחד: מעניין להזכיר כאן מנהג, שרווח אצל יהודי רוסיה בתקופת הקומוניזם: על פי עדויות של עולי רוסיה, היו שם בתי כנסיות בהם היו קיימות "חברות משניות" שהתקינו, כי חבריהן ילמדו משניות לעילוי נשמות עצמם!... במציאות המרה ששררה ברוסיה הקומוניסטית, לא יכלו אותם יהודים לסמוך על בניהם שיעשו דבר כל שהוא לזכרם. על אחד מחברי ה"חברה" הנ"ל מסופר כי למד משניות עבור נשמתו במשך תשע שנים(!), טרם הלך לעולמו. אותו אדם הותיר אחריו בת אחת, שעלתה עם השנים ארצה ונישאה לתלמיד חכם, שהחל ללמוד משניות לזכר חמיו. מתי היה זה? תשע שנים בדיוק אחר מות חותנו!...

דף קמב/ב יכיר אמר רחמנא

עדות אב על בנו שנפסלה לאחר 20 שנה על ידי רבי עקיבא איגר זצ"ל

בסוגיות לעיל (קכ"ב) למדנו, שאב נאמן לומר על אחד מבניו כי הוא הבכור, אף שעד עתה היה בן אחר מוחזק כבנו בכורו, ומעתה הבכור ה"חדש" יקבל כפליים בירושת אביו. להלכה, נפסק כדעת רבי יהודה שהאב נאמן בדבריו גם נגד "חזקה", ולא זו בלבד, אלא שהאב נאמן לומר כן גם אם על ידי שהכיר בקטן כבנו בכורו, נהפך זה שהוכר עד כה כגדול לפסול, שהרי הוא עדיין בנה של אמו, ואם אינו בנו של בעלה,

בהכרח שהוא פסול [תוס' שם ד"ה "כך". ועיי"ש ביאור נוסף בנאמנות האב לפסול את בנה].

הלכה זו דורשים חז"ל מן הפסוק (דברים כ"א) "כי את הבכור... יכיר" - "יכירנו לאחרים". לדעת ראשונים רבים, אדם גם נאמן לקבוע על מי שכלל לא הוכר עד היום כבנו, כי הוא בנו בכורו. בטעמה של נאמנות זו מבארים הראשונים, שאין אדם נוסף בעולם שיכול להעיד על כך, מלבד האב עצמו, לפיכך, העניקה לו התורה נאמנות [עדות או נאמנות]. לדעת הרמב"ן (בסהמ"צ מל"ת הנוספת מצוה י'), מצוות עשה על כל אב יהודי להודיע מי בנו הבכור שיירשנו פי שניים, אלא שאם נודע הדבר גם בלי דיבורו, מתקיימת המצווה בשתיקתו.

לא ניתן לפרוש ביריעה קצרה זו את דיני "יכיר", את הכללים, את המחלוקות והשיטות הרבות בנושא זה. אולם, נציין מאורע עגום שאירע בקהילת פילא, לפני כ - 180 שנה, כאשר אדם שאשתו עמדה ללדת טען, כי הוולד שעתידי להיוולד אינו בנו. לצדקת טענתו הוא הסתייע בעובדת שהייתו במשך תקופה ארוכה בדרכים רחוקות ולא בביתו. מטבע הדברים, לאחר זמן מה התגרשו בני הזוג. חלפו להם כעשרים שנה, והבן שגדל והיה לאיש ביקש לדעת את דינו. הוא פנה אל רבני העיר

המשך מעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

ואת משך זמן השיעור, ובעודו שוקע בהרהורים, בחיפושים, במחשבות ובדיונים, חולף לו זמן יקר ערך. מספר "סוסים" בורחים מאורוותו. **בדור,** כי יש להקדיש זמן ומאמץ לבירור כל אלו, אולם, תחילה יש להצטרף לשיעור מיד עם קבלת ההחלטה. להתחיל ללמוד. לבירורים, למחשבות ולרהורים, יש די זמן לאחר מכן. חודש אלול בפתחנו, ואין החלטה יפה מזו, של השתתפות בשיעורי תורה כדי לקבל את פניו ולהרבות את זכויות עם ישראל.

בברכת התורה העורך

פנינים

דף קמא/א בת תחילה סימן יפה לבנים
בת תחילה סימן יפה לבנים
מסביר המהרש"א, משום שכאשר הבת נולדה ראשונה, אזי במותו של האב לא תתעורר מתיחות בין הבנים, כי הכל יורשים שווה בשווה. לעומת זאת, אם האב הותיר אחריו בן בכור, הוא יורש כפליים, והכל נותנים בו עניניהם וגם אחיו יקנאו בו על שללו הרב... לפיכך, "בת תחילה", כאשר הבת היא הבכורה, אזי, "סימן יפה לבנים", השלום והשלווה ישררו ביניהם. **יש המסבירים,** כי הבת הגדולה, שבכוחה לטפל באחיה הקטנים, תעשה כן במרץ, לפי שהיא יודעת את הכלל ש"רוב בנים דומים לאחי האם". הוי אומר, כאשר יבררו אודותיה עם הגיעה לפרקה, יבדקו באחיה. יש לה, איפוא, סיבה טובה לסייע בגידול הנאות... ("פניני קדש").

דף קמא/א מצוה לזון... הבנים... דעסק בתורה
מי סמוך על שולחן מי
אחר נישואיו היה רבי אליעזר גורדון, לימים - ראש ישיבת טלו ומגדולי הדור, סמוך על שולחן חותנו, שהיה רב ותלמיד חכם גדול, אך עני מרוד. **חזף דוחקו** זן הרב וכלכל את חתנו החשוב, ולא זו בלבד, אלא שאף מנע ממנו להיענות להצעות הרבות אשר זרמו אליו לכהן פאר כרב בקהילות שונות. בראותה היא המצוקה הקשה שבביתם, דברה הרבנית על לב בעלה, ומעמיס רבות וסתה לשכנו, כי יאפשר לחתנם הדגול לקבל על עצמו משרת רבנות, וכדי שלא יהיה סמוך על שולחנם הדל. אולם, הרב לא הסכים לדבריה, ופעם אף פטר אותה באומרו: "מי יודע, מי סמוך על שולחן מי...".

כשגברו לחציה של הרבנית, נאלץ הרב להסכים, כי כשתגיע הצעה נוספת למשרת רבנות, יקבלנה חתנם רבי אליעזר. **לא עבר זמן רב,** ובהגיע הצעה הגונה ונכבדה ארז ר' אליעזר את מטלטליו, ונסע עם משפחתו לאותה קהילה. באותו יום... כרע הרב תחתיו בפתאומיות ונפל, ונפטר לבית עולמו. **יודעי דבר** הזכירו בהלווייתו את שאמר: "מי יודע מי סמוך על שולחן מי"... (מתולדותיו).

דף קמב/ב ונני דן חושים
מה גירסתו של רבי מאיר?
מדרש (בראשית רבה צ"ט) נאמר, כי למרות הכתוב (בראשית מ"ב) "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים", למעשה ירדו מצרימה ששים ותשע נפשות בלבד, אלא שהפסוק מנאם כשבעים מפני יוכבד שנולדה בין החומות, ונמנתה גם היא במניין זה, או משום שחושים בן דן נחשב כשנים משום שעתידי היה להעמיד צאצאים רבים והפסוק מעיד עליו **ובני דן חושים**, בלשון רבים (עיי' תוס' ד"ה "שהיו לנני"). ומוסיף המדרש ואומר: "ובתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב **ובן דן חושים**", ולא **ובני דן חושים**. משפט פלא.

בעל ה"אבני שהם" (בראשית מ"ב) מבאר, ששני ההסברים במדרש דלעיל, תלויים במחלוקת הדיועה אם עובר ירך אמו הוא או לאו. שכן, אם עובר לאו ירך אמו הוא, ניתן למנות את יוכבד בפני עצמה והיא משלימה את הבאים מצרימה לשבעים נפש. אולם, אם עובר ירך אמו הוא, אין ניתן למנותה בפני עצמה, ויש להזדקק לפירוש השני, שחושים בן דן נמנה כשנים.

ומאחר שלדעת רבי מאיר עובר לאו ירך אמו הוא, ממילא אין הוא נזקק לפרש "**ובני דן חושים**", היינו למנות את חושים בלשון רבים. לדידו, חושים נמנה כ"בן דן"...

המשך מעמוד קודם

שהורו לנבור בארכיון בית הדין וניסו לרענן את הפרטים שברובם נשכחו זה מכבר. והנה, לפתע, נמצאו עדים אשר הכחישו את טענת הבעל, שבאותה תקופה הוא לא שהה בביתו. אם כן, טענת הבעל אין לה כל סעד וסיוע לבד מאשר תוקף זכותו ל"הכיר" את בניו מדין "יכיר".

השאלה הוצגה לפני הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, אשר נכנס לעבי הקורה. בתשובתו (בשו"ת רעק"א ח"א סי' קכ"ח) הוא מציין מספר שיטות ראשונים, שבמקרה כגון זה האב אינו נאמן. בין השאר, הוא מזכיר את דעת תוספות רי"ד (ב"ב קכח/ב), שאב אינו נאמן כאשר האם מכחישה את דבריו. כמו כן הוא מזכיר את דעת הבה"ג שאמנם כאשר אב הכיר בקטן כבנו בכורו, ממילא נהפך זה שהוכר עד כה כגדול לפסול, שהרי הוא עדיין בנה של אמו, ואם אינו בנו של בעלה, בהכרח שהוא פסול, אך אין האב נאמן לומר ישירות כי פלוני בנו [ועיי"ש עוד דעה שלישית של הריא"ז].

גולת הכותרת של תשובתו הארוכה נעוצה בחידושו הגדול אותו סומך הגרע"א על סוגייתו, בה מבואר, שבכור שנולד לאחר מיתת אביו, אינו נוטל פי שניים בירושה, שהרי האב לא יכול היה להכיר אותו מעולם. מעתה, מחדש הגרע"א, הרי גם לפני לידת הבן אין האב יכול ל"הכירו", שהרי אינו רואהו, ואם כן, גם במקרה זה לא שייך בו דין "יכיר", וממילא אין האב רשאי לקבוע אם בנו הוא אם לאו, שהרי דין "יכיר" אינו אלא כאשר הוא יכול לראות את פניו [ועיי"ש, שהוכיח כן מדברי הרא"ש].

כמה גדול כוחם של צדיקים: מעניין לצייין, כי בסיום תשובה זו חרג הגרע"א זצ"ל מהרגלו ויצא מגדרו כדי לספר אודות חתנו, ה"חתם סופר" זצ"ל שהתבקש על ידו לחוות את דעתו בשאלה זו, ובתוך תשובתו הפליג ה"חתם סופר" זצ"ל ודן בדבר אשר כלל לא נשאל עליו, והוא: כיצד יש לנהוג אם יתברר שהעדים המכחישים את עדות הבעל, קרובים הם זה לזה ופסולים לעדות. כותב הגרע"א: "ראיתי כמה גדול כחן של צדיקים. כי חידוש היה שדן ללא נשאל. ואולם אחר שעמד הרב פילא [רב העיר שבה אירע המקרה] על החקירה, נודע שבאמת העדים הם קרובים זה לזה, ורוח ה' דיבר בו".

דף קמ"ג/א לתורם מן רע על היפה

האם אתרוג פסול הוא אתרוג רע?

יהודי ירא שמים בעל פרדס אתרוגים, הפריש מהאתרוגים תרומות ומעשרות כדת וכדין, ובהם, מעשר ראשון שנמסר ללוי. הלוי צהל ושמח על כמות האתרוגים הרבה שנמסרה לידיו, לבטח ימצא אחד מהם מהודר שבמהודרים לקיום מצוות נטילת ארבעת המינים. ברם, לאחר חיפוש מייגע בקרטון האתרוגים, הוא גילה, לצערו, שכולם פסולים לברכה.

אכזבתו של הלוי: השמחה הגדולה פנתה את מקומה לכעס רב, והלוי פנה אל בעל פרדס האתרוגים במרירות: "אמנם הידרת להפריש מעשר ראשון, אולם, אתה הפרשת "מן הרע על היפה", הפרשת אתרוגים פסולים לברכה על אתרוגים כשרים, והרי מוזכר בסוגייתנו, כי המפריש פירות רעים על פירות יפים נחשב לו הדבר לחטא".

בעל הפרדס הנבוך פנה אל הרב יצחק זילברשטיין שליט"א, אשר הביא את הדברים להכרעת גיסו, הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, שהכריע, כי הפרשה זו טובה היא ואין בה כל פסול. שכן, בבואנו לבדוק אם פרי נקרא "יפה" או "רע", אין לנו אלא לבדוק עד כמה טוב וראוי הוא למאכל. כך למשל, יש להעדיף אתרוג גדול צהוב ובשל, על פני אתרוג מהודר שבמהודרים, אף אם הראשון נטול פיטם ועוקץ.

נקודות הפצה בחו"ל
אנגליה: לונדון: הר"ר יחזקאל אברט 020-84551997
מנצ'סטר: הר"ר שמואל קאהן 07976402928 (מקומי)
בלגיה: הר"ר יעקב סנדרוויץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארצה"ב ניו ג'רסי: משפ"י 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאול: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030
בארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון
"מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
מידע שבו: בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218

כתובת המערכת
רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471.
טל. 03-5780243 פקס 03-6160657
מחלקת מנויים
המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות dafyomi@hadaf-hayomi.com
בפקס: נא לפנות לטל. 03-574-82-72

עונג שבת

פרשת שופטים

"על פי שנים עדים" (ז/ה)
• חזיה תוך כדי דיבור בעדות ובהודאה
נגד תעודות זהות
• עד מרוגש, יכול לכתוב עדותו?
"וכתב לו על ספר" (ז/ח)
• מכירת ספר תורה פסול להצגתו במוזיאון
• מאתנו של הגרע"א נגד מעבדי העורות
"לא תשחית" (כ/ט)
• החלפת יריעה בספר תורה, והדלקת בגדים
לכבוד רבי שמעון בר יוחאי
"לא תסיג בכול רעך" (יט/א)
• מונופול על מכירה, רשיון למכירת י"ש
• קופת תלמוד תורה של רבינו הב"ח
על נושאים אלו (חלקם מכרז' ה' החדש!)
ועוד רבים אחרים תוכל לקרוא בספרי
"מאורות הדף היומי" ד' חלקים
עם מפתחות לפרשת השבוע
ניתן להשיג בחנויות הספרים
להזמנות חייג:

03-61-60-657

לעילוי נשמת

הר"ר

בנימין וסלי ז"ל

ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע כ"ז אב תשנ"ח

וזוגתו מרת

מלכה וסלי ע"ה

ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע א' טבת תש"ס

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

עולם הדף היומי

להלן זמני שיעורים בדף היומי כפי שנמסרו למערכת

קריית משה ירושלים

ביה"כ "אהל יצחק"

בשעה 18.15 אחה"צ

ע"י הרב משה ברונר שליט"א

"מאורות הדף היומי"

הננו לבשר, כי יצא לאור כרך נוסף
מסדרת ספרי "מאורות הדף היומי"
על מסכתות בבא קמא ובבא מציעא
עם מפתחות לפי נושאים ולפי סדר פרשיות השבוע.
כמו כן, ניתן להשיג את יתר הכרכים שנדפסו.
להזמנת הספרים ניתן לפנות
למוקד הדף היומי: 03-61-60-657

לעילוי נשמת הר"ר ראובן גומבו ז"ל

ב"ר צבי ז"ל וזוגו מרת פראדל גיטל ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הר"ר

שלמה זלמן ז"ל

ב"ר משה מנדל ז"ל
נלב"ע א' אלול

וזוגתו מרת אסתר ע"ה

ב"ר אליעזר יוסף ז"ל

נלב"ע י"ז אלול

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י בתם מרת

רבקה זלדא פרידמן שתחי

לעילוי נשמת

הרה"ח ר'י

משה חיים

הכהן ז"ל

ב"ר יוסף אליהו ז"ל

נלב"ע כ"ט אב תשנ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י בנו ידידו הר"ר

אביגדור יהודה כהן

ומשפ"י שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר חיים שלמה

יודא שטרן ז"ל

ב"ר מרדכי צבי ז"ל

נלב"ע כ"ח אב תשנ"ט

וזוגתו מרת לאה ע"ה

ב"ר מרדכי ז"ל

נלב"ע כ"ה תשרי תשנ"ז

ובני משפחתם הי"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו